

ἔθεν ἀκολουθῶς καὶ οἱ τούτων παῖδες, ἀδελφοὶ ὀνομάζονται, καθὰ καὶ ἐκεῖνοι, σύντεκνοι· ὡσαύτως καὶ τὰ ἐκ τούτων κατα-
 γόμενα ἐφεξῆς πρόσωπα τὰς τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας κλήσεις
 μεταλαγχάνουσι, καὶ εἰσὶν ἀληθῶς, καὶ ὀνομάζονται συγγενεῖς·
 ἡ γὰρ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνωτικὴ δύναμις εἰς γνησίαν ἐγ-
 γύτητα πάντας συνήρμοσεν, ἣν συνθολοῦσθαι συναλλάγμασιν
 ἀθέσμοις πάντῃ ἀδύνατον παρατηρηθήσεται· δὲ ἐν ταύτῃ τῷ
 κωλυτικῷ ὄριον, κατὰ τὴν ἐξ αἵματος συγγένειαν, μέχρι καὶ
 ἐβδόμου βαθμοῦ. Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρα συγγένεια διὰ θέσεως, εἴ-
 τουν υἱοθεσίας· ἣν δὴ καὶ αὐτὴν οὕτω παραφυλάττειν ὀφείλο-
 μεν, καθάπερ καὶ τὴν ἐξ αἵματος, καὶ τὴν διὰ τοῦ θεοῦ βα-
 πτίσματος· ταύτας γὰρ ἐκ τε τῶν ἱερῶν κανόνων, καὶ τῶν
 φιλευσεβῶν νόμων τηρεῖν παρελάβομεν, ὡς προέκκειται. Ἡ δὲ
 γε διὰ θέσεως ἀδελφότης, ὡς ἀσύστατος καὶ ἀβέβαιος, καὶ
 τῇ φύσει ἀγκόλουθος, καὶ τῷ νόμῳ ἀπόβλητος, οὐδόλως οὐδὲ
 εἰς γαμικὰ συνοικέσια ἐμποδοστατεῖ· φησὶ γὰρ τὸ λε'. κεφα-
 λαῖον τοῦ ιγ'. τίτλου τοῦ ε'. εἰβλίου ῥητῶς οὕτως, Μηδὲ πα-
 ρὰ ξένοις τοῖς ἐξω Ρώμης οἰκοῦσι διὰ θέσεως ἀδελφότης συν-
 στάσθω· κἂν τις ὡς ἀδελφὸς προσληφθεῖς, κληρονόμος γραφῆ,
 ἐκπιπτέτω τῆς κληρονομίας. Ὅθεν ἐπειδὴ οὕτω παρὰ τῶν νόμων
 ἢ διὰ θέσεως ἀδελφότης ἀποσκορακίζεται, οὐδὲ πρὸς συναλλα-
 γὰς γαμικὰς ἔχει κώλυσιν ὀπωσοῦν, ὡς ἐξω τῆς τῶν ἱερῶν κα-
 νόνων καὶ τῶν φιλευσεβῶν νόμων πίπτουσα· ἀλλ' ἐὰν ταύτας
 προβαίνειν, ὡς μηδαμῶθεν κώλυσιν τινα ἢ μέμψιν ἐπισυρομένας·
 ἡ θέσις γὰρ μιμεῖται τὴν φύσιν· ἡ φύσις δὲ υἱὸν ἐπιγινώσκει διὰ
 γεννήσεως, ἀδελφὸν δὲ οὐδαμῶς· εἰ δὲ ἀδελφὸν ἢ φύσις οὐ πέφυ-
 κεν· ἀποτίκτειν, ἄρα καὶ ἡ θέσις, ὡς μιμουμένη τὴν φύσιν, οὐκ
 ἐξισχύει πρὸς ποίησιν ἀδελφότητος. Ἀκώλυτα οὖν, καὶ ἀκατη-
 γόρητα, καὶ παντάπασιν ἄμεμπτα τὰ συναλλάγματα τὰ ἐξωθεν
 τῶν ἄνωθεν εἰρημένων, ἐκ τε αἵματος, ἐκ τε ἀγχιστείας, καὶ
 ἐκ θέσεων ἀμφοτέρων, τῆς τε διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ
 τῆς υἱοθεσίας· καὶ οὔτε δι' ἀδελφοποιίας, οὔτε δι' ἄλλης αἰτίας
 ὅλως παρατραπήσονται, ὡς παρὰ τῆς τοῦ νόμου σιωπῆς τὸ ἐμ-
 πρακτὸν ἔχειν σαφῶς καταλαμβανόμενα. Αὕτη σοι παρ' ἡμῶν
 ἢ τῆς σῆς ἀξιώσεως ἐκπλήρωσις, τιμιωτάτη μοι καὶ τριπόθητα

κεφαλὴ· ἥτις εἰ μὲν τοῦ κατ' ἀξίαν ἐφίκοιτο, χάρις τῷ Θεῷ,
 τῷ τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσθενείᾳ τὴν ἑαυτοῦ ἰσχὺν μεγαλύνοντι· εἰ
 δὲ πολὺ τοῦ δεόντος ἀπολίποιο, καὶ οὕτω χάρις τῷ ἑκάστῳ
 πρὸς τὸ συμφέρον τὴν τοῦ Πνεύματος διδόντι φανέρωσιν· ἐπεὶ
 οὐδὲ πάντες. Ἀπόστολοι, ἢ διδάσκαλοι, ἢ Προφῆται, κατὰ
 τὸν μέγαν Ἀπόστολον (1)· ἡμῖν δὲ συγγνώμη πάντως ἔσται πα-
 ρὰ τῶν τοῦς οἰκείους λόγους οἰκονομούντων ἐν κρίσει, εἴτουν δια-
 κρίσει, κατὰ τὸν ψάλλοντα (2), ὡς οὐ θράσους, ἢ ἐπιδειξέως, ἀλλ'
 ὑπακοῆς καὶ ἀγάπης πνευματικῆς, καὶ σαρκικῆς οἰκειότητος
 προθεμένοις ἀποδοῦναι ὄφλημα. Γένοιτο δὲ καὶ τὴν σὴν τιμιό-
 τητα ἐν τῷ φωτὶ τῶν τοῦ Κυρίου ἐντολῶν πορευθῆναι ἀμετα-
 τρέπτως, καὶ ἡμᾶς διὰ τῶν σῶν ἱλαστηρίων δεήσεων, καὶ τυ-
 χεῖν τῆς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ τάξεώς τε καὶ στάσεως, μετὰ τῶν ἀπ-
 αἰῶνος εὐαρεστησάντων αὐτῷ· ᾧ πρέψει δόξα, τιμὴ, καὶ κρά-
 τος αἰώνιον, νῦν καὶ εἰς τὸν ἀπέραντον αἰῶνα τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

Β'. ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ

Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας, κυρίου Δημητρίου τοῦ Χωμα-
 τηροῦ, πρὸς Κωνσταντῖνον ἀρχιεπίσκοπον τῆς μητρο-
 πόλεως Δυρραχίου, τὸν Καβάσιαν, ἀποκρίσεις.

ΥΠΑΚΟΗ καὶ ὄκνος, εἴτουν δειλία, παρεπάγησάν μοι ἐξάπι-
 να, θεσπεσία μοι καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, τὸ πρὸς με περὶ τινῶν πεύ-
 σεων πρῶτιστα φοιτῆσαν εἰσδεξαμένῳ ἀξίωμα τῆς σῆς τελειότη-
 τος· ὅτι μηδὲ ἐξῆν μοι τοῦτο ἀποδιοπομπήσασθαι, οἷα εὐ εἰ-
 δότι ἀκολουθῶς τὰς ἐρωτήσεις ἐξ ἀνάγκης ταῖς ἀποκρίσεις
 προβαίνειν, κἂν ἢ κατὰ μοῖραν, ἢ οὐχ οὕτως προέρχωνται ἴσως·
 καὶ οὕτω τούτου ἑκάτερον πρὸς ἑαυτοῦ με ποιῆσαι σφόδρα
 ἐφιλονείκησεν, ὡς γενέσθαι με τούτων μεθόριον, μηδενὸς δηλο-
 νότι γινόμενον, ἢ ἀκουόμενον· ἢ μὲν γὰρ ὑπακοή, τῆς ταπει-
 νοφροσύνης οὕσα θαυμάσιον ἀποκύημα, πρὸς τὴν τοῦ ἀξιώμα-
 τός με παρεκίνει φιλοφροσύνην τε καὶ δεξιῶσιν· ὁ δὲ γε ὄκνος
 ἀποβλέπειν ἐπειθε πρὸς τὸ ἐργῶδες καὶ δυσεξάνυστον τοῦ ἐπι-

(1) ἁ. Κορ. ΙΒ', 20. — (2) Ψαλμ. ΡΙΑ', 5.

χειρήματος, και οὕτως ὀφείδεται και συτέλλεσθαι· ναί δὲ και αὐτὸν ὑποβλέπεσθαι τὸν ἀναιδέστατὸν μῶμον, ὃς εἶωθε και αὐτῶν τῶν ἀψάστων ἐπιλαμβάνεσθαι. Ἐντεῦθεν ἐγὼ ἐκατέρων τούτων τῶν ἄκρων μίγμα τι καινὸν ἐναπέφηνα· ὃν τρόπον ἐκ τοῦ δειλοῦ και τοῦ θρασέος ὁ κατὰ Ἀριστοτέλην συνετέθη θρασύδειλος· και οὕτω μηδέτερον ἀποσώζειν πρὸς ἑαυτὸν πρὸς ὀλόκληρον κεινδύνευκα· οἷα τὴν μὲν ὑπακοὴν ὀκνῶν, τὸν δὲ ὀκνον τῇ ὑπακοῇ καταργῶν. Ἐπεὶ δὲ τὰ γεννήματα τοῖς οἰκειοῖς πατράσιν εἰκέναι πεφύκασιν, ἰδοὺ και τὸ ἡμέτερον τουτὶ κήμα, τὸ τῆς σῆς δηλονότι αἰτήσεως πλήρωμα, ὡς ἄρα και ἔχει, πρῶσι, τὴν μὲν σύστασιν ἢ ὑπόστασιν ἐκ τῆς ὑπακοῆς, τὸ δὲ μῶρφασμα ἐκ τοῦ ὀκνου λαχόν· κέχρωσται γὰρ ὑπὸ τούτου πρὸς ὄχρον· ὡς εὐλαβεῖσθαι, κατὰ τοὺς φοβουμένους, και ἀνὰ πόδα μὲν χωρεῖν ἀπὸ προσώπου τῶν μεγίστην λαχόντων ἐν λόγῳ και σοφίᾳ ἐκατέρα προβεβλημένων, ἰσχύον. Εἰ δὲ τις ἔπαινος ἴσως ἐκ παραβόλου τὸ ἀπὸ τοῦ ὄχρου εἰσδεχθὲν εἰς ἔρευθος τοῦτο μεταβαλεῖ, ὡς ὀραθῆναι τοῦτο και καλλιπάρηρον ἄμα, και χαροπὸν, και παρρησίας τῆς καθηκούσης μέτοχον, ἀγαπήνημεν ἄν· τίνα γὰρ πατέρα (τὸ τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος εἰπεῖν) υἱὸς οὐκ εὐφραίνει και κάλλιστος και σοφός (1); Εἰ δὲ παραμενεῖ τοῦτο, (φεῦ τὸ δύσμορφον ἀναλλοίωτον,) πᾶσα ἀνάγκη πρὸς τὸν πατῆρα τοῦτο κόλπῳ ἀποστραφῆναι, ὡς ἄν ἐκεῖσε ἀφανισθὲν, ἐκ γε τοῦ μὴ ὀρᾶσθαι, τὸν γοῦν τοῦ αἵσχους ὄνειδισμὸν ἀποκρύπτοιο.

Ἑρώτησις.

Εἰ δεῖ τὸν ψηφισθέντα, και καταδεξάμενον, και ἀσπασάμενον, μετατεθῆναι εἰς ἄτεραν ἐπισκοπὴν (2).

Ἀπόκρισις.

Τοῦτο κανονικὸν μὲν οὐκ ἔστιν, οὔτε μὴν τῆς ἐγγράφου ἢ ἀγράφου ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως· γίνεται δὲ πολλάκις, βασιλέως κελεύοντος, διὰ τινὰ οἰκονομίαν λυσιτελοῦσαν κοινῇ· και γέγονε τοῦτο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ αἰοιδίμου βασιλέως κυρίου Μανουὴλ και πορφυρογενήτου Κομνηνοῦ. Τοῦ γὰρ σοφωτάτου

ἐκείνου Εὐσταθίου(1), τοῦ κατὰ Φλώρον διακόνου ὄντος τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, και μαίστορος τῶν ῥητόρων, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Λυκίων Μύρων ψηφισθέντος, και καταδεξαμένου, και ἀσπασάμενου, και ἤδη και πρὸς τὴν χειροτονίαν ἐτοιμασθέντος, πρόσταγμα τοῦ μακαρίτου βασιλέως ἐκείνου πρὸς τὴν σύνοδον καταπεφοίτηκε, διακελευόμενον δέξασθαι ταύτην παραιτούμενον τὸν Εὐστάθιον, προσαγαγεῖν δὲ τοῦτον εἰς τὴν περίκλυτον τῶν Θεσσαλονικέων μητρόπολιν, ὡς τῆνικαῦτα χηρεύουσιν. Τὰ τοιαῦτα οὖν, ὡς εἶπομεν, κέλευσις μόνη βασιλικὴ δύναμις ἔχει μεταλλάττειν τε και καινοτομεῖν· ὁ βασιλεὺς γὰρ, οἷα κοινὸς τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιστημονάρχης και ὢν και ὀνομαζόμενος, και συνοδικαῖς γνώμαις ἐπιστατεῖ, και τὸ κύρος ταύταις χαρίζεται· ἐκκλησιαστικὰς τάξεις ῥυθμίζει, και νομοθετεῖ βίῳ και πολιτεῖα τῶν τοῦ θήματος, ναί μὴν και δίκαις ἐπισκόπων και κληρικῶν, και πρὸς γε χηρευουσῶν ψήφοις Ἐκκλησιῶν· ἐνάγει δὲ και ἀπὸ ἐλάττονος τιμῆς εἰς μείζονα, δηλαδὴ ἀπὸ ἐπισκοπῶν εἰς μητρόπολιν, ἢ ἀνδρὸς ἀρετῆν, ἢ πόλιν τιμῶν. Ταῦτα δὲ πάντα ῥᾶν ἐσι καταμαθεῖν τὸν φιλομαθῆ ἀπὸ γε τῆς τῶν ἱερῶν και θείων κανόνων περιλήψεως, και ἀπὸ τῆς Ἰουστινιανέου νεαρᾶς νομοθεσίας, τῆς κειμένης ἐν ὄλῳ τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν, τὰ περὶ ἐπισκόπων και κληρικῶν, και προνομίων αὐτῶν, και βίου καταστάσεως, και διωκῶν ἐγκληματικῶν τε και χρηματικῶν εἰς πλάτος διαλαμβάνοντι· και, ὡς ἔπος εἰπεῖν, πλὴν μόνου τοῦ ἱερουργεῖν, τὰ λοιπὰ ἀρχιερατικὰ πρόνομια σαφῶς εἰκονίζει ὁ βασιλεὺς ἐφ' οἷς πράττει νομίμως τε και κανονικῶς. Εὐρήται δὲ και ἐν ιθ'. λόγῳ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας Φλαβίου Ἰωσήπου, ὑπογραφή βασιλικὴ οὕτως ἔχουσα· Τιβέριος Κλαύδιος, καῖσαρ, σεβαστὸς, Γερμανικὸς, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας, ὑπατος χειροτονηθεὶς τὸ δεύτερον. Ὅτι οὖν και χριστὸς Κυρίου ὁ κατὰ καιροῦς βασιλεὺς ἔστι, διὰ τὸ χρίσμα τῆς βασιλείας· ὁ δὲ Χριστὸς, και Θεὸς ἡμῶν, μετὰ τῶν ἄλλων, και ἀρχιερεὺς ἡμῶν, και γέγονε, και ἀνακηρύττεται· εὐλόγως και αὐτὸς ἀρχιερατικοῖς κατακοσμεῖται χαρίσμασιν.

(1) τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονικῆς, τοῦ σοφοῦ ἐκείνου τοῦ ὀμήρου ὑπομνηματιστοῦ, ἀκμάσαντος περὶ τὰ τέλη τῆς ιθ'. ἑκατονταετηρίδος, ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου, και τοῦ Ἀνδρονίκου.

(1) Παροιμ. ΙΒ', 20. — (2) Ὁρα και σελ. 391 τοῦ παρόντος τόμου.

Ἑρώτησις.

Ἐξ δέον ἐστὶ καὶ ἐν τοῖς πορφυροῖς ἀρχιερατικοῖς ἐσθῆμασι τεθῆναι, καθάπερ καὶ ἐν τοῖς λευκοῖς, ἐν μὲν τῷ στιχαρίῳ τοὺς ποταμούς, ἐν δὲ τῷ φαινολίῳ σταυρούς· καὶ εἰ δεῖ καὶ πορφύρεον γενέσθαι σάκκον.

Ἀπόκρισις.

Τὸ ἔθος τῆς Ἐκκλησίας τὰ πορφυρὰ ἀρχιερατικὰ θεῖα ἐσθῆματα ἀπλᾶ βούλεται εἶναι, καὶ χωρὶς προσθήκης τῶν εἰρημένων ποταμῶν καὶ σταυρῶν· σάκκον δὲ πορφυροῦν οὐδόλως ἐπιγινώσκει· ἐπεὶ δὲ ὁ σάκκος ἐν τρισὶ μόναις τοῦ ἔτους λαμπραῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς τὴν ἑαυτοῦ χρῆσιν παρέχει· ἤγουν ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Πάσχα Κυριακῇ, ἐν τῇ Πεντηκοστῇ, καὶ ἐν τῇ γεννήσει τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὰ γοῦν τοῦτο πληροφορεῖν ἔξαρκεῖ ὡς οὐ χρεῶν εἶναι σάκκον πορφύρεον· καὶ ἅμα, ὅτι πένθους εἰσὶ τὰ πορφυρὰ τοιαῦτα ἐσθῆματα σήμαντρον· ἐν μόναις γὰρ νηστιμοῖς ἡμέραις, καὶ ἐν μνημοσύνοις ἀπελθόντων.

Ἑρώτησις.

Πῶς λογιζόνται τὰ παρὰ τῶν Λατίνων ἱεουργούμενα ἄζυμα, κοινά, ἢ ἅγια; ὡσαύτως καὶ τὰ ὑπουργούμενα αὐτοῖς σκεύη, καὶ ἱερατικὰ ἄμφια, καὶ εἴ τι τοιοῦτον· καὶ εἰ ἔλλογόν ἐστι τὸ τούτους δακτυλιοφορεῖν.

Ἀπόκρισις.

Ὁ μὲν ὁ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κανὼν, καὶ ὁ λζ'. καὶ ὁ λη. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, καὶ ὁ ξ'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ, ἄζυμων μέμνηται τῶν Ἰουδαϊκῶν καὶ ἑορταστικῶν, πεμπομένων τοῖς πιστοῖς παρὰ τῶν αἰρετικῶν· καὶ ἀποτρέπουσι καὶ τὸ λαμβάνειν ταῦτα, καὶ τὸ συνεορτάζειν αὐτοῖς τοὺς πιστοὺς· Λατινικῶν δὲ ἄζυμων οὐδεὶς οὐδαμῶς κανὼν μέμνηται· οἷα ὕστερον, ὡς ἔοικε, τοῦ τῶν ἄζυμων ἔθους ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ ἐπεισχωμάσαντος. Ἐξ οὗ μὲντοι τὸ τοιοῦτον ἔθος ἀνέκυψε, πολλοὶ τῶν ἡμετέρων, κατὰ ζῆλον ὑπερβάλλοντα, συγγράμμασιν ἰδίῳ καθ' ἑαυτοὺς ὡς ἐκφυλον τοῦτο ἀπεσκοράκισαν. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τὸ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος τοῖς Λατίνοις δογματιζόμενον, ἀπᾶδον καὶ ἀπεμφαίνον

ἠλεγξαν· καὶ πολλὰ δὲ ἕτερα ἔθη τούτων, ὡς τῆ καθολικῆ Ἐκκλησίᾳ μὴ ἀκολουθοῦντα, ὀδελυκτὰ ἐλόγισαντο, καὶ ἀπόσαντο. Ἐνιοὶ μὲν τοὶ φιλανθρωπότερον τῷ πράγματι χρῆσάμενοι, ἐπὶ μὲν τοῖς ἄλλοις συγκατέβησαν αὐτοῖς, τὸ τοῦ ἔθνους εἰδότες σκληρὸν καὶ ἀγέρωχον, καὶ βαρβαρικοῖς ὡς τὰ πολλὰ συναναχρῶννύμενον ἤθεσιν, ἐπὶ μόνῳ δὲ τῷ περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως οὐδαμῶς συγκεχωρήκεσαν καὶ συνήνεσαν· ὧν εἷς ἐστὶ καὶ ὁ σοφώτατος Βουλγαρίας ὁ μακαριστὸς Θεοφύλακτος· ὃς ἐν τῷ πρὸς Νικόλαον διάκονον καὶ κανστρίσιον, τὸν ὕστερον ἐπίσκοπον Μελεσόβης, πεμφθέντι παρ' αὐτοῦ λόγῳ, μετὰ τὸ μέμφασθαι τοῖς ἀδιακρίτοις προσφερομένοις αὐτοῖς, καὶ τὰ αὐτῶν ἀποβαλλομένοις καθόλου, καὶ μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν δοκούντων ἐλαττωμάτων αὐτῶν, καὶ ταῦτα οὕτω διέξεισιν. Ἐγὼ δὲ καὶ τούτων τὰ μὲν οὐδεμίαν ἐπιστροφῆς δεῖσθαι νομίζω, τὰ δὲ, μετρίως, καὶ οἷας, εἰ μὲν ἀνύσειέ τις, μικρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ χαρίζεσθαι· εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ μὴδὲ ζημίαν γε τιθέναι τὸ ἀνεξάνυστον· ὃ μάλιστα μοι δὲ δοκεῖ τὴν πρὸς Λατίνους κοινῶνίαν τοῖς εὖ φρονούσι ποιεῖν ἀπώμοτον, καὶ ὃ μὴ κατορθούμενον, μεγάλην προξενεῖ τὴν ζημίαν τῇ τοῦ υἱοῦ κληρονομίᾳ, ἣν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἔλαβε, τοῦτό σοι καὶ δεῖξω, καὶ διελέγξω, καθόσον ἔνεστι. Καὶ μετὰ τινά· Ἔστιν οὖν τὸ μέγιστον ἐκεῖνο σφάλμα, καὶ, τοῦτο δὴ τὸ τοῦ Σολομῶντος, ἄδου πεταύρω ποιοῦν συναντᾶν (1), ἢ ἐν τῷ τῆς πίστεως συμβόλῳ καινοτομία, ἣν ἐποιήσαντο, ἀνακηρύττοντες τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι. Καὶ μετὰ πολλὰ· Ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ τῆς προσφορᾶς τῶν ἄζυμων πολὺς ὁ ζῆλος τοῖς πολλοῖς, καὶ πυρὸς θερμότερος, ὃ δὴ λέγεται, καὶ πρότερον ἂν τὰς ψυχὰς πρόοιντο, ἢ τὴν περὶ τούτων δόξαν αὐτῶν παραλύσαιεν· οἱ δὲ τινὲς καὶ οικείῳ πάθει καταχαρίζονται, καὶ παγίς τοῦ διαβόλου τῷ Παύλῳ δοκεῖ· ὃ μὲν δεῖ πρὸς τούτους εἰπεῖν, ἐν ὑστέρω λέξομεν, τῶν μὲν, τὸ ἄμετρον τοῦ ζήλου κολάζοντες, τοῖς δὲ, ταπεινὸν δεικνύντες τὸ ἀταπεινώτον. Καὶ αὖθις μετὰ πολλὰ· Καὶ τοῖς δυτικοῖς τοῖνυν εἴ τι μὲν περὶ τὸ δόγμα διαμαρτάνεται, τὴν πατρικὴν πί-

(1) Παροιμ. θ'. 18.

στιν σαλευόν, οἷον δὴ τὸ ἐν τῷ συμβόλῳ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος προσιθέμενον· ἐνθα ὁ κίνδυνος μέγιστος· τοῦτο μὴ διορθώσεως ἀξιούμενον ὁ συγχωρῶν, ἀσυγχώρητος· κἂν ἀπὸ τοῦ θρόνου τοῦς λόγους ποιῶνται, ὅν ὑψηλὸν ὑψηλοὶ προτιθέασιν· κἂν τὴν τοῦ Πέτρου ὁμολογίαν προβάλλωνται· κἂν τὸν ἐπ' ἐκείνη μακαρισμὸν περιφέρωσι· κἂν τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας ἡμῖν ἐπισείωσι. Καὶ πάλιν μετὰ πολλά· Οὐ τοίνυν οὔτε περὶ τῶν ἀζύμων, οὔτε περὶ τῶν νηστειῶν ἀντισκληρυνοθησόμεθα τῷ ἀκαμπεῖ τοῦ ἔθνους φρονήματι· τοῦτο γάρ ἐστιν ὄστράκω συγκολλᾶν ὄστρακον, μηδὲν ἦθος ὑγροτέρου παρεντιθέοντας, ὅπερ ἐγένετ' ἂν ἴσως ἐχέκολλον· οὐδὲ πολλοῦ δεῖ περὶ τῶν ἀπαριθμημένων λοιπῶν, ἅπερ ὁμολογοῦντες καὶ αὐτοὶ τηρεῖν, ἐκτὸς τῆς πνικτοφαγίας (ταύτης γὰρ οὐδὲ τοῦνομα Λατίνοι σώφροσιν ἀνεκτὸν, ὡσπερ οὐδὲ παρ' ἡμῖν, οὐδὲ τὸ τῆς πορνεύας, καὶ τῆς νηστείας· κἂν οἱ θηριώδεις καὶ κτηνώδεις ταύτην ἐπιτηδεύωσι), δοκοῦσι πολλοὺς ἀσύγγνωστα σφάλλασθαι· ὧν μὴ συντίθεσθαι τοῖς λόγοις, ἀνδρὸς ἐστίν, ὡς οἶμαι, ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἱστορίαις ἐγγυμνασθέντος, καὶ μαθόντος, ὡς οὐ πᾶν ἔθος ἀποσχίζειν Ἐκκλησίας ἰσχύει, ἀλλὰ τὸ πρὸς διαφορὰν ἄγον δόγματος. Ἔθνη δὲ πάντως καὶ ταῦτα, τὰ παρὰ τοῖς θαυμαστοῖς κριταῖς σφάλματα· τὰ μὲν ἐξ εὐλαβείας, ὡς τὸ προσάγειν τοὺς ἀσπασμοὺς τοῖς θεοῖς ἐδάφει (μὴ γὰρ δὴ παραδεξαίμεθα τὴν σατανικὴν ἐκείνην συκοφαντίαν, ὡς ἄρα Λατίνοι οὐ παραδεκτέα ἢ τῶν εἰκόνων προσκύνησις), τὰ δὲ ἐξ οἰκονομίας, οἰκονομούσης ἀσθένειαν, τάχα μὲν καὶ ψυχῆς, πάντως δὲ τὴν σωματικὴν· ὡς τὸ τοὺς μοναχοὺς ἐν ταῖς νόσοις μεταλαμβάνειν κρεῶν· καὶ τοῦτο, κεκολασμένως, καὶ τῷ ὄντι πνευματικῶς· εἰ δὲ τινες αὐτὸ χυδαιοῦσι ταῖς ἀδιαφορίαις, ἕτερος οὗτος λόγος πρὸς τοῦτους, οὐ πρὸς τοὺς πρώτους τοῦτο κατὰ λόγον οἰκονομήσαντας, καὶ ἄλλα κατ' ἄλλους τινὰς λόγους ἐμπαγέοντα ταῖς δυτικαῖς Ἐκκλησίαις· ὧν οὐδὲν διασπᾶν ἡμᾶς δύναται· οὐκ· ἦν γε τοὺς κρίνοντας ἔχη τὴν ψῆφον ἐκφέροντας πατρικοῖς νόμοις ἀκόλουθον· καὶ εἰ γε μὴ μακρὸς μοι ὁ λόγος ἐμελλεν ἔσεσθαι, καὶ ἱστορίας ἐγγύς, ἔδειξα ἂν σοι μυρία ἐπὶ μυρία ἔθνη ταῖς παλαιοῖς Πατράσι παραχωρηθέντα,

πρὸς τὴν τῶν ἀδελφικῶν ψυχῶν περιποίησιν· ἤδεσαν γὰρ ἐκεῖνοι μὴ ἑαυτοῖς ἀρέσκειν, ἀλλ' ἕκαστος τῷ πλησίον εἰς τὸ ἀγαθόν, πρὸς οἰκοδομήν· ἀλλὰ νῦν (φεῦ τοῦ ὑδερικοῦ ἡμῶν ὄγκου), Καὶ τίς ἐστὶ μου πλησίον; λέγομεν(1), καὶ μυρίους καταβάλλομεν ἰσταμένους, ἵνα τὸ οἰκεῖον συστήσωμεν θέλημα· Καὶ ἐφεξῆς κατατρέχει σφοδρῶς τῶν ἀδιακρίτως καὶ ἀνέδην μεμφομένων τοῖς Λατινικοῖς ἔθεσι, καὶ εἰς μέγιστα καὶ ἀπόβλητα σφάλματα ἐγγραφόντων αὐτά· Ἔστιν οὖν ἐκ τῆς ἐγκειμένης ἐννοίας τῷ σοφωτάτῳ τούτῳ συγγράμματι συνιδεῖν, ὡς ἐλάχιστα μὲν χρῆ, ἐπὶ παντὸς ἔθνους προσδεξαμένου τὸ κατὰ Χριστὸν κήρυγμα, ἐπιτηρεῖν τὰ τῶν ἐν αὐτοῖς ἔθων ἐλαττώματα· τὰ γε μὴν ἐκφυλα τῶν δογμάτων, καὶ ἀπεμφαίνοντα, καὶ λίαν ὑποβλέπεσθαι, καὶ φεύγειν ὡς γαγγραῖνας, ὧν ὁ Θεὸς μέμνηται Παῦλος(2), καὶ ὡς ἕτεροῖα κακοήθη νοσήματα· ἐπεὶ περ τὰ μὲν ἔθνη οὐ τοσοῦτον, τὰ δὲ γε πονηρὰ δόγματα διασπᾶν ἡμᾶς τούτων δύναται· ὅθεν οὔτε τὰ ἱεουργούμενα παρὰ τῶν Λατίνων ἄζυμα, οὔτε τὰ ὑποδεχόμενα ταῦτα, καὶ ὑπηρετούμενα τῇ τούτων ἱεουργίᾳ σκεῦη, καὶ ἀκολουθῶς οὔτε τὰς ἱερὰς αὐτῶν στολὰς, οὔτε τι τοιοῦτον, κοινὰ λογισόμεθα· πῶς γὰρ, τῆς τοῦ Δεσποτικοῦ ὀνόματος ἐπικλήσεως ἐπισφραγιζούσης ταῦτα, καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου ἱερῶν ἐπιστάτων τὴν ἀγιστείαν, ὡς μανθάνομεν, ἱερολογούντων αὐτοῖς; Εἰ δὲ τίς ἐρεῖ, ὡς, εἴπερ κοινὰ τὰ τῶν Λατίνων ἄζυμα οὐκ εἰσὶν, οὐ προκριματισθησόμεθα καὶ ἡμεῖς τούτων μεταλαμβάνοντες· ἀλλ' ἀκούσεται, ὡς, ἐπειδὴ, καθὼς ἀνωθεν εἴρηται, μετὰ τῶν ἄλλων ταῖς δυτικαῖς Ἐκκλησίαις καὶ τὸ ἐπὶ ταῖς ἀζύμοις ἔθος ἐμπέπηκται, καθὰ καὶ ἡμῖν τὸ προσφέρειν καὶ ἱεουργεῖν ἔζυμα, ἀδύνατος ἐφ' ἑκατέρωσιν ἔσται ἢ τῶν οἰκείων ἔθων παράβασις, εἰ μήποτε θάτερον μέρος μεταθέσθαι πρὸς θάτερον αἰρετίσεται, τὴν κοινωνίαν αὐτοῦ ἀσπασάμενον· πλὴν, ὡσπερ ἐκεῖνοι τὰ παρ' ἡμῶν ἱεουργούμενα, καὶ ἡμεῖς οὕτω τὰ παρ' ἐκείνων, ἅγια λογιζόμεθα· καὶ οὐ σφαλόμεθα· καὶ αἰρετικῶν γὰρ χειροτονίαι ταῖς ὀρθοδόξαις δεχταί εἰσι, κατὰ τὴν τῶν

(1) Λουκ. 1, 29. — (2) 6. Τιμόθ. Β', 17.